

Földes Petra: Atipikus tehetségek – Műhely- konferencia a Zöld Kakas Líceumban

Elbeszélt pedagógia

NÉZŐPONTVÁLTÁS

Beszippant a közeg. A Zöld Kakas tetőtéri nagytermében ötvenen lehetünk szolid jövő-s-menésben, zsongásban. Rég látott és sosem-látott ismerősök át- meg átalakuló csoportjai, otthonos rendezetlenség. A háttérben a helyiek észrevétlen teszik a dolgukat: feltámad a kivetítő, megtalálják a helyüket az operatőrök.¹ Lassan elnyugszik a zsvaj, s bár senki nem szól, ott ülünk már a csigavonalba rendezett székeken (igazi váratlan, atipikus megoldás a *Gyémánt program* egyik diákjától). S készen vagyunk beszélgetni, véleményt cserélni, megerősítést adni és kapni, vagy éppen kizökkenni – mert a meghirdetett program,² s azzal együtt a közeg egésze azt üzeni, hogy itt ma valami ilyesmire számíthatunk.

hogyan lehetett volna megelőzni a megpróbáltatásaikat: iskolai kudarcaikat, beilleszkedési nehézségeiket

Az együtt gondolkodáshoz az aprópót ezúttal az adta, hogy a Zöld Kakas Líceumban³ – ahol éppen húsz éve foglalkoznak sikerrel „zűrös”, „furcsa”, más középiskolákból kihullott fiatalok érettségire történő felkészítésével, 2016-ban elindították *A kiskakas gyémánt félkrajcárja*, vagyis a *Gyémánt programot*. Az iskola ezzel a kezdeménnyel a középiskolásokkal szerzett tapasztalatok után a kisebbek felé fordul. Régóta izgatta őket, milyenek is lehetnek korábban a hozzájuk már kamaszként, fiatal felnőttként kerülő tanítványok – s hogy meg lehetett volna-e, s ha igen, hogyan lehetett volna megelőzni a megpróbáltatásaikat: iskolai kudarcaikat, beilleszkedési nehézségeiket. Egy megkerülhetetlen helyzet adta azután a végső lökést a program elindításához: az iskola egyik munkatársának első osztályos gyerekeit nem tudta megtartani az általános iskola, nem tudta lekötni, iskolai magatartását tolerálni, s a kolléga problémájára válaszul született meg az az elhatározás, hogy belevágnak a régóta áhított programba; nem volt kérdés, hogy az élet-adta nehézséget meg kell, és meg fogják tudni oldani. Pedig ez a kihívás valójában csak a ZK nézőpontjából megkerülhetetlen: hiszen hogyan is várhatnánk, sőt hogyan hihetnénk (el),

¹ A rendezők ígérete szerint a rendezvény felvétele megtekinthető lesz a Zöld Kakas Líceum youtube csatornáján (<https://www.youtube.com/user/zoldkakas>)

² A rendezvény programja itt található: http://www.zoldkakas.hu/wp-content/uploads/megh%C3%ADv%C3%B3B3_2_atipikus_2017.pdf

³ <http://www.zoldkakas.hu/>

hogy egy középiskolának érvényes mondanivalója és érvényes módszertana legyen az alsóbb korosztályok számára is?

Innentől lesz igazán izgalmas és messze önmagán túlmutató a *Gyémánt program* és a konferencia is: mert egy olyan nézőpontot mutat, ahonnan a didaktika lassan már két évszázados alapkérdései: a *mit* és a *hogyan* egyszer csak sokadlagossá válnak. Helyükbe, a folyamat eddigi középpontjába: a *tanítás (vagy akár a tanulás) aktusa* helyett az *ember mint aktor* lép, aki a *Gyémánt programban* történetesen gyermek, a középiskolában tinédzser, a tantestület tagjai és a szülők esetében pedig felnőtt. Mert a Zöld Kakas olyan megközelítést választott, mely szerint minden résztvevő tanul a folyamatban, és amelyben a kulcsot a *tanuló ember élményében* keresik. Hogy hogyan csinálják (ezt a keresést), azt tételek nélkül is plasztikusan megmutatták a konferencián. Szinte önkéntelenül... hiszen a cél egy *rendes* konferencia megszervezése, az atipikus tehetség témájának feldolgozása volt meghívott előadókkal, moderált beszélgetésekkel. A dolog *hogyanja* azonban (úgy képezem), épp olyan volt, ahogyan a ZK stábjában a tanulási folyamatot a hétköznapokban is megéli. S a rendezvényen ez volt tényleg a legtanulságosabb.

Mert a konferencia, a szokásokkal ellentétben, nem néhány szakember elméleteiből, szellemi konstrukcióiból, hanem történetekből építkezett. Attól a perctől kezdve, hogy a körben megjelent Vali és Matyi, akik megosztották velünk a történetüket, senkinek nem hiányzott az

elméleti alapozás. A kettősük révén kibontakozó történet egy anya (illetve család) és a világra eszmélő gyerek küzdelme a *nekik való* életért. A folyamat, ahogy felismerik, megértik s újra és újra megoldják, hogy a Matyiban munkáló hihetetlen hajtóerő és autonómia, különleges képességei mellett és ellenére, a *valósággal* való találkozásban súlyos galibákat okoz. „Állandó mozgásban voltunk, mindig akart valamit,

soha nem értek véget a tervek. Hiszti nem volt, csak nagyon erős akarat. Meglepő, és néha egészen extrém elképzelések. Például hogy alakítsunk ki egy félcsövet⁴ a házuk közelében az úti menti árokából, mert pont olyan a formája.” (Braun

a konferencia,
a szokásokkal ellentétben,
nem néhány szakember
elméleteiből, szellemi
konstrukcióiból, hanem
történetekből építkezett

Józsefnek, az iskolát működtető alapítvány elnökének a *Gyémánt programról* készült videóban elhangzott szavaival: „ők azért kerülnek nagyon nehéz helyzetbe a többségi iskolában, mert olyan drájkok, olyan erők működnek bennük, amiket a környezet nem ért meg”.⁵ S ugyanez Matyi szavaival: „Az együttesemben [egy zenekar hangszereseként] most is én vagyok a fura, aki képes egyfolytában gyakorolni, mert megőrül, hogy jobb legyen.” Ám a teremben ülők számára mindez nagyon is otthonosan hangzik: „Ennyire tipikus az atipikus tehetség?” – kérdi a résztvevők soraiból egy Gyémántba járó, kilencéves kislány édesanyja. A kamerát kezelő fiatalember egészen felvillanyozódik Matyi beszámolóitól: „Én ide jártam [a Zöld Kakasba], és azt hiszem, tudom, miről beszélsz. Nálad is az történik, hogy eltűnsz, eltűnik a dimenzió, amikor alkotasz?”

⁴ Ez a skateboardpálya jellegzetes építménye.

⁵ Letöltés: <https://www.youtube.com/watch?v=O2xWS3Kxwbo> (2017. 05. 05.)

FOLYTATJUK GYARMATHY ÉVÁVAL

A kutató előadása az előző beszélgetés energiájával dolgozik tovább: egyfajta értelmelmezést, elméleti támasztékot, súlyponozást ad az elhangzottakhoz, vissza-visszatérve a történet elemeire, mintha az elmélet illusztrálná a történetet, éppen fordítva, mint ahogy megszoktuk. (S épp ezzel igazolja, hogy mindaz, amit az atipikus fejlődésről *tudhatunk*, mennyire megkerülhetetlen az *egyes* gyerekekkel, fiatalokkal való munkában.)

Ahogy Matyi példájából is láthattuk, az atipikus fejlődésű (eltérő idegrendszeri működésű) tanuló az iskolában gyakran deviánsként jelenik meg.

Vali és Matyi története megmutatja, hogy mindez mennyi feszültséget hordoz, s a szülők a tapasztalatok szerint a feszültségre legtöbbször fegyelmezővel reagálnak. Ezért, ha csak egy mód van rá, őket is támogatni kell, segíteni abban, hogy „baj” helyett megoldandó és megoldható feladatot lássanak a gyerek eltérő fejlődésében.

De támogatni kell a pedagógusokat is: szükség van egy *atipikus fejlődés módszertani központ* felállítására, hiszen az atipikus fejlődés, intelligenciától függetlenül, ma már körülbelül a gyerekek ötödrészét érinti. Az ő oktatásukra az iskolarendszer egyelőre nincs felkészülve; így jelenleg az érintett gyerekek egyedi és esetleges mentése folyik (aminek éppen a *Gyémánt program* az egyik példája).

S HOGY MICSODA IS A GYÉMÁNT PROGRAM?

Lényegét tekintve egy narratíva a tudásról, a tanulásról, a tanító kapcsolatról. Praktikus alternatív kerettantervű oktatási program, egy bátor kísérlet az iskola újragondolására. S úgy tűnik, olyasmit látunk, ami a közoktatás országos, nagy rendszerében szinte elképzelhetetlen: az intézmény igyekszik szolgálni a narratívát, s nem fordítva.⁶

„Ha megszületik bennünk az őszinte érdeklődés és megértés, akkor azért nagyon-nagyon hálásak” – mondja Braun József a programról készült videóban.⁷ Ez az

őszinte érdeklődés és a megértés vágya, akarása ott van a konferencián a *Gyémánt program* bemutatása kapcsán elhangzó történetekben. Mintegy tíz hangon – a munkatársak és a szülők hangján – kantaként hangzik fel a Gyémánt narratívája: az egymásra is reflektáló történetek egy folyamatos keresésben lévő, alapjaiban mégis stabil pedagógiát beszélnek el. „Arra jöttünk rá, hogy az énré érdemes figyelni, az én élményére. Ha azt meg tudják osztani, azon keresztül tudjuk őket elfogadni.” És megszólal több hangon F. története a fagyos patakkal, s a csattanó: „Azt mondta: »Úgy éreztem, mintha jégben járnék« – és boldog volt”. S az elbeszélés, a közös narratíva része már a munkatársak saját története is arról, hogy ki mit érzett s hogyan reagált F. patakos kalandjára, s

szükség van egy atipikus fejlődés módszertani központ felállítására

⁶ A fentebb már idézett videó mellett ez a film is betekintést nyújt a mindennapokba: <https://www.youtube.com/watch?v=dye2b5XdjW0> (2017. 05. 05.)

⁷ Letöltés: <https://www.youtube.com/watch?v=O2xWS3Kxwbo> (2017. 05. 05.)

ezzel a történettel mesélnék kapcsolatról, felelősségről, elfogadásról, határokról... Vagy a Minecraft⁸ alternatív valóságában élő kisfiú történetével, aki a mozgásfejlesztésen is Minecraft világot épít – igaz, valós elemekkel és mindeközben tökéletesen végrehajtva a mozgásos feladatokat –, s a dilemmával, hogy meddig szabad követni a gyermeket ebbe a mezőbe, s kell-e, mikor és hogyan kivezetni onnan. „Nem szabad végérvényesnek tekinteni a saját álláspontunkat, mindig készen kell lenni felülvizsgálni mások véleménye tükrében, hiszen különbözőek vagyunk, és egészen mást veszünk észre” – teszi hozzá egy munkatárs a kollektív bölcsesség részeként, a beszélgetést vezető Braun József kérésére („azt mondd, amit a múltkori műhelyen megfogalmaztál”). S így szól a kantáta még hosszan, és tudjuk, a konferencia zárása után sem hallgat el.

A közös bölcsességet elbeszélő narratívák a rendszeres műhelybeszélgetéseken születnek meg, de a Zöld Kakasban a történetek elbeszélése, elbeszéltetése és feldolgozása (szintén történetként születő) vezetői koncepciónak is a része. Legelőször, mintegy tíz évvel ezelőtt, az egyik munkatárs az úgynevezett rekreációs éve⁹ alatt készített tanár-interjúkat, majd öt évvel ezelőtt az intézmény vezetője, Kerényi Mari kérdezte végig a kollégákat, amit az idén megismétel (részben az új kollégákat is megkérdezendő, részben mert a régiek esetében tapasztalható változások nagyon beszédesek lehetnek). Kerényi

Mari kifejezetten hasznosnak tartja, hogy így módja van „nem igazgatónéni helyzetben” látni a kollégákat és a csapatot is. S – ahogy például a 2017. évi Taní-tani konferencián is hallható volt,¹⁰ a tantestület hitvallása, az iskola pedagógiai koncepciója azután ezekkel az interjúkkal elbeszélhető.

KÉSZÜLTEK TEHÁT INTERJÚK A TANULÓKKAL¹¹

Aztán most már a tanulók (és más, hasonló sorsú fiatalok) szülei is. Az elmúlt jó tíz évben száznál több diák-interjú született. Olyan munkatársak beszélgetnek a gyerekekkel, akik jó viszonyban vannak velük, s akiknek így örömmel mesélnék. Kerényi Mari szerint: „a kollégák és a diákok is

a Zöld Kakasban a történetek elbeszélése, elbeszéltetése és feldolgozása a vezetői koncepciónak is a része

megélhetik az egymásra figyelésnek ezt az ünnepét, s innentől kezdve nemcsak egymásra, de egyáltalán, a környezetükre másként néznek”. Az interjúk nemcsak ezt a kapcsolaterősítő szerepet töltik be: a stáb a kvalitatív tartalomelemzés technikájával dolgozza fel az arra alkalmas szövegeket, hogy minél többet megtudjanak a tanulóik jellegzetes működéséről. A diákinterjúk segítségével készült a Zöld Kakas sajátos mérőeszköze, a kompetenciaterkép¹² is, melynek tesztkérdésként megfogalmazott állításai egytől egyig a diákinterjúkból kiemelt mondatok (például *A gondolkodás élménye* című kompetenciánál: „Nem

⁸ Számítógépes konstrukciós játék

⁹ A rekreációs évben, amit az osztályfőnökök az osztályuk elballagása után vehetnek ki, a kollégáknak lehetőségük nyílik arra, hogy a szokott szaktanári tevékenységüktől eltérő módon, egy önmaguk által kialakított feladat elvégzésével vegyenek részt az intézmény munkájában. Ez a váltás a feltöltődést és a tanulást egyaránt szolgálja.

¹⁰ A beszámoló lapunk 2017. évi 3–4. számában olvasható.

¹¹ Kerényi Kata diák-interjúkat tartalmazó kötetének recenziója lapunk 123. oldalán olvasható.

¹² <http://www.kompetenciaterkep.hu/Default.aspx?uri=Kezdolap>

akarok olyan lenni, aki így összeviszza mond mindent, én tudni akarom, hogy mit gondolok.” vagy „Az ihlet az csak egy pillanat, és utána már én gondolkodom rajta.” A kompetenciaterkép is a sajátos kakasos mentalitást tükrözi vissza: az adott kompetenciát az érintettek saját megéléseivel beszélik el, s nem egy objektív leírás megalkotására törekednek.

A szülő-interjúk alanyai valamennyien atipikus fejlődésű gyermekeket nevelnek.¹³ Őket különböző csatornákon ismerte meg az interjúkat készítő Kerényi Mari, aki fontos küldetésnek tartja, hogy a történetük minél több emberhez eljusson, felhívva a közvélemény és a döntéshozók figyelmét az érintettek küzdelmeire. Ma már (természetesen) a *Gyémánt program*ba járó tanulók szüleivel is készítene interjúkat, s a tevékenységben a Gyémánt munkatársai is részt vesznek.

„Nem tudok pedagógiáról írni. Mégis fontosnak tartom, hogy elmondjam a történeteinket, amelyek egy iskolában történtek meg velünk. Azért iskolában, mert ez lett az életterünk.”¹⁴ – írja Kerényi Mari egy évtizede, a Tani-tani online-on.¹⁵ Ez a történetekben elbeszélt pedagógia a Zöld Kakas műhelyének elidegeníthetetlen sajátja: ahogy az iskola húsz évvel ezelőtti alapításáról¹⁶ vagy a *Gyémánt program* indításáról feltett kérdésre, úgy a legtöbb, pedagógiai tartalmú kérdésre is egy-egy történet a válasz. S nem azért, mert a ZK munkatársai *nem tudnak* pedagógiáról írni, hanem mert így tudnak érvényes, lé-

nyegre törő megállapításokat, illetve fontos sejtéseket, intuíciókat megfogalmazni. És ez a megközelítés a konkrét történeteknél is érdekesebb. Hiszen történeteink mindannyiunknak vannak. Csak észre kell venni őket.

Közös nevező konferencia

Párbeszéd Háza,

Budapest, 2017. február 24.

Gloviczki Zoltán, Arató László és Victor András felszólalása a Tartalomfejlesztés: tanterv, tankönyv, tananyag szekcióban¹⁷

Gloviczki Zoltán a tartalomszabályozás elvi alapjairól beszélt. Alaptétele volt, hogy a tantervi szabályozás (vagy bármiféle tartalomszabályozás), különösen a fejlesztett

tanterv nem a pedagógusnak vagy a gyereknek szól, sokkal inkább az oktatási rendszer öndefiníciója, amennyiben a társadalom részéről egy elképzelést fogalmaz meg arról, hogy az tartalmi

szempontból mit gondol saját oktatási rendszerének feladatairól. Ebből következik, hogy a tartalmi szabályozásnak egyértelműen a társadalom és a szakma, az iskola, a tantervfejlesztők, az oktatáspolitikai *párbeszédének* kell lennie.

a történetekben elbeszélt pedagógia a Zöld Kakas műhelyének elidegeníthetetlen sajátja

¹³ A Kerényi Mari által lejegyzett egyik történet lapunk 93. oldalán olvasható.

¹⁴ Az iskola és az élet a Zöld Kakas stábjának tagjain keresztül is összekapcsolódik: az iskola immár húszéves története során felnöttek és munkatársként csatlakoztak a programhoz a ZK alapítók gyermekei, és a tágabb családból is egyre többen találták meg a saját kapcsolódási pontjukat a programhoz.

¹⁵ Letöltés: <http://www.tani-tani.info/091kerenyi> (2017. 05. 05.)

¹⁶ Lásd például itt: http://www.esely.org/kiadvanyok/2000_3/szasz.pdf (2017. 05. 08.)

¹⁷ A Közös nevező koncepcióról és a konferencia fő üzeneteiről *Látószög* rovatunkban, az 5. oldalán közlünk hosszabb összeállítást.